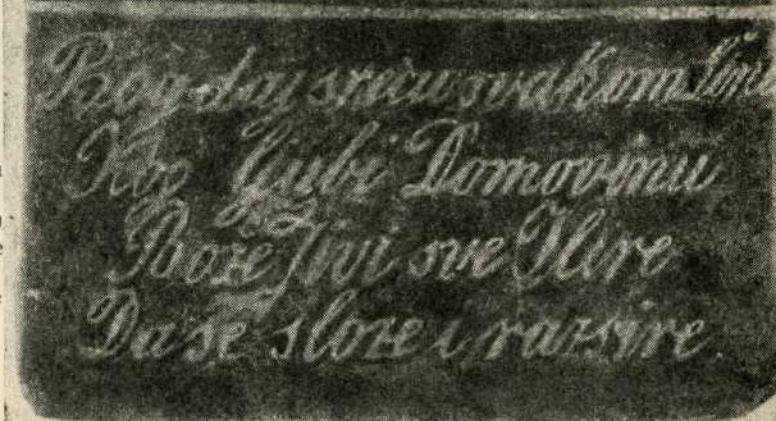

BURMUTICA
(oko 1840. godine)
s likovima Iliraca
i stihovima:
»Bog daj sreću
svakom Sinu
Koj ljubi
Domovinu
Bože Živi sve Ilire
Da se slože
i razšire.«

IZ KRONOLOGIJE ILIRSKOG PREPORODA

1830. Ljudevit Gaj: »Kratka osnova horvatsko-slavenskog pravopisanja«
1831. Pavao Stooš: »Nut novo leto« (Kip domovine na početku leta 1831)
1832. Ljudevit Gaj: »Horvatov sloga i zjedinjenje« (pjesma)
Janko Drašković: »Disertacija iliti razgovor, darovan gospodi poklisarom zakonskim i budućem zakonotvorcem kraljevinah naših — za buduću dijetu ugarsku odaslanem, držan po jednom starom domorodcu kraljevinah ovih«
Ivan Derkos: »Genius patriae super dormientibus filiis suis«
1833. Ignjat Alojzije Brlić: »Grammatik der illyrischen Sprache«
1834. otvorenje kazališta na Markovu trgu — prva predstava 4. X »Zrinyi« od Körnera
1835. izlazi prvi broj »Novina horvatzkih« 6. I
počinje izlaziti »Danica horvatska, slavonska i dalmatinska«
Antun Mihanović: »Horvatska domovina« (kasnija himna »Lijepa naša domovina«)
Antun Mažuranić počinje na zagrebačkoj gimnaziji predavati hrvatski jezik kao neobavezan predmet.
1837. Ignac Kristijanović: »Grammatik der kroatischen Mundart«
1838. započinje radom štamparija Ljudevita Gaja
Janko Drašković: »Ein Wort an Illyriens hochherzige Töchter über die ältere Geschichte und neueste literarische Regeneration ihres Vaterlandes«
osnovane čitaonice u Varaždinu, Karlovcu i Zagrebu
Dimitrije Demeter: »Dramatička pokušanja«
1839. Ivan Kukuljević: »Juran i Sofija ili Turci kod Siska« — prvu domaću dramu izveli su prvi put amateri u Sisku
1840. osnovano Domorodno teatralno društvo
prva izvedba »Jurana i Sofije« u Zagrebu 10. VI
Pavao Stooš: »Poziv u kolo ilirsko«
Stanko Vraz: »Djulabije«

1841. osnovano Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo
Stanko Vraz: »Glasi iz dubrave žeravinske«
Vatroslav Lisinski: »Prosto zrakom ptica leti« (budnica)
1842. osnovana Matica Ilirska
počinje izlaziti »Kolo, članci za literaturu, umjetnost i narodni život«
Dragutin Rakovac: »Mali katekizam za velike ljude«
Mažuranić-Užarević: »Njemačko-ilirski slovar«
Matija Mažuranić: »Pogled u Bosnu« (putopis)
instalacija bana Hallera 18. X
1843. zabrana ilirskog imena
1844. izlazi almanah »Iskra«
započinje izlaziti »Zora dalmatinska« u Zadru
Dimitrije Demeter: »Teuta«
Petar Preradović: »Zora puca bit će dana«
1845. Stanko Vraz: »Gusle i tambura«
Srpanjske žrtve 29. VII
otvaraju se čitaonice u Petrinji, Novom Vinodolu i Požegi
1846. kupljena palača za Narodni dom 26. II
Vatroslav Lisinski: »Ljubav i zloba« — prva hrvatska opera izvedena 26. III u Zagrebu
Ivan Mažuranić: »Smrt Smail-age Čengića«
u Narodni dom preseljena Matica Ilirska i Gospodarsko društvo
otvorenje Narodnog muzeja 10. IX
Petar Preradović: »Prvenci«
1847. prvi svečani ples u dvorani Narodnog doma 8. II
Čitaonica seli u Narodni dom
govor Ivana Kukuljevića u hrvatskom saboru
hrvatski jezik proglašen službenim jezikom u Hrvatskoj
1848. prva politička skupština u Narodnom domu 25. III — narodna zahtijevanja
hrvatski sabor u redutnoj dvorani kazališta 4. VII

Marijana Schneider

IZ KULTURNOG I DRUŠTVENOG ŽIVOTA ILIRSKOG PREPORODA

I Z L O Ž B A

8. IV — 21. V 1967.

POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE
ZAGREB, MATOŠEVA 9

Početak XIX stoljeća u doba romantizma formira se nacionalna svijest evropskih naroda. Za slavenske narode unutar Austrijske monarhije, koji su neprestano bili ugroženi nasrtajima germanizacije i mađarizacije, buđenje i okupljanje naprednih narodnih snaga bilo je od posebne važnosti. Ideje narodnog jedinstva, demokracije i slavenske uzajamnosti naročito su pronosili Safarić, Kollár i Vuk Karadžić.

Oko 1827. godine studiraju u Grazu i udružuju se u duhu tih zamisli kasniji istaknuti preporoditelji: Ljudevit Gaj, Fran Kurelac, Dimitrije Demeter, Stanko Vraz i drugi. Kasnije Gaj u Budimpešti upoznaje i osobno Kollára i Safarića, pa nakon povratka u domovinu započinje rad na narodnom preporodu. Svijesni potrebe kulturnog zblizavanja slavenskih naroda spoznaju Gaj i njegovi istomišljenici da najprije treba stvoriti jedinstvenu kulturu samog hrvatskog naroda, koji u to doba ima tri književna narječja i različite pravopise. U nastojanju da se stvori zajedničko ime za sve Južne Slavene, a da se pri tome ne nametne ime jednog naroda ili pokrajine, u uvjerenju da su svi zapravo potomci Ilira koji su nekoć nastavali Balkanski poluotok preporoditelji uzimaju ilirsko ime po kome se naziva i čitav preporodni pokret.

Od 1830. godine pojavljuje se niz malih ali djelotvornih napisa koji iznose osnovne postavke pokreta. Prema programu nastoji se ukloniti svaki tuđinski utjecaj iz kulture i dnevnog života. Upotreba narodnog jezika, prevođenje vlastitih imena na hrvatski, prihvaćanje odjeće seljačkog kroja, budnice i davorije, uvođenje kola umjesto stranih društvenih plesova bili su samo vanjski oblici manifestiranja narodne pripadnosti. Najizrazitiji i najistaknutiji znak bio je grb: polumjesec i zvijezda, za koji se smatralo da potječe još od starih Ilira, a njime su se ukrašavali najrazličitiji predmeti dnevne upotrebe: od koplja zastave i zaglavlja novina do muške crvenkape i ženske ručne torbice.

FRANZ EYBL
(1806—1880):
LJUDEVIT GAJ,
litografija
1848. godine

Prva briga preporoditelja posvećena je narodnom jeziku kao istaknutoj oznaci naroda. Stvara se jedinstvo književnog jezika i pravopisa, hrvatski jezik predaje se na zagrebačkoj akademiji, a 1847. godine Sabor proglašava hrvatski jezik službenim. Pojavljuju se novi književnici čija djela doduše dijelom nemaju trajne umjetničke vrijednosti, ali su važna jer potiskuju i zamjenjuju stranu literaturu. Za širenje preporodnih ideja i nove narodne kulture pokreću se glasila, pa se osim »Novina horvatzkih« pojavljuju časopisi »Danica«, kasnije »Kolo« i almanah »Iskra«. Od početka 1838. godine otvara se po Hrvatskoj niz čitaonica u kojima se osnivaju kulturne ustanove: Matica Ilirska ili Društvo jezika i pismenosti, koja uskoro započinje izdavanjem starih i novih djela hrvatske književnosti, Domorodno teatralno društvo — kazalište na narodnom jeziku, Narodni muzej, a pojavljuju se već i zahtjevi da se osnuje sveučilište. Kad je 1846. godine predan javnosti Narodni dom (Opatička ulica 18), za koji je kupljena palača sredstvima iz opće akcije, smještaju se u njemu ustanove koje unapređuju ekonomski i kulturni razvitak Hrvatske: Čitaonica, Matica, Gospodarsko društvo i Narodni muzej. Društvene prostorije, naročito velika dvorana u kojoj se održavaju svečani plesovi, postaju centar društvenog života ne samo Zagreba nego i čitave Hrvatske. Prostorije Čitaonice poput kluba ne služe samo za upoznavanje s domaćom i stranom štampom, novim časopisima i knjigama, nego i za zabavu, biljar i karte. Mlada građanska klasa u Hrvatskoj koja dobrim dijelom nosi ilirski preporod, preuzima oblike života koji su za iste krugove karakteristični i drugdje u Evropi: sklonost prema udobnom domu, ljubav za profinjene sitnice. U stapanju s nacionalnim tendencijama ilirizma to rezultira izradom mnogobrojnih predmeta dnevne i kućne upotrebe koji povezuju biedermeiersku formu i ilirske simbole.

SAT U OBLIKU ILIRSKOG GRBA. Na polumjesecu: »Udrit će i za nas sat!«. Iz posjeda Ljudevita Gaja (oko 1840. godine)